

WIKIPEDIA NA UCZELNI I W SZKOLE – PRZYSZLI NAUCZYCIELE O WIKIPEDII

Jakościowa analiza pisemnych prac studenckich stała się podstawą do rozważań na temat korzyści i zagrożeń, jakie wynikają z korzystania z Wikipedii – Autorka, przedstawiając poglądy studentów oraz środowiska naukowego próbuje je konfrontować i z nimi polemizować. Celem artykułu jest odkrycie prawdziwej wartości edukacyjnej Wikipedii.

Słowa kluczowe: nauczyciel; uczenie się; uczenie się nieformalne; Wikipedia.

Tajemnicą poliszynela jest, że Internet to pierwsze i a czasem także jedyne źródło informacji dla wielu studentów i uczniów. Uczniowie pracują z podręcznikiem w szkole, w domu często zamieniają go na Internet. Podczas odrabiania lekcji czy przygotowywania prezentacji opierają się głównie na treściach zawartych w internecie (Żylińska, 2013, 202). Nikogo nie dziwi też fakt, że studenci swoje pytania, wynikające z akademickich zadań, kierują w pierwszej kolejności do wyszukiwarek internetowych zamiast do bibliotecznego katalogu czy bazy danych (Halavais, 2012, s. 54).

Wykorzystywanie Internetu w celach naukowych jest dla młodych ludzi naturalne, a wynika ze zmian, jakie dokonały się w ich strukturze sieci neuronalnej. Sposób myślenia, przetwarzania informacji oraz uczenia się «cyfrowych tubylców» ewoluował na skutek stałej obecności telewizji, komputerów i telefonów komórkowych w ich życiu (Tapscott, 2010, s. 211). Ich mózgi są przystosowane do wielozadaniowości, szybkiego przesiewania wielu informacji i decydowania, które z nich są ważne (Small, Vorgan, 2011, s. 55). Opracowując tekst, najpierw zwracają uwagę na dołączone do tekstu obrazy i na ich podstawie wnioskuje o zawartości treściowej tekstu. Potem dopiero zapoznają się z właściwą treścią. «Cyfrowym tubylcom» obce jest przyswajanie informacji w sposób sekwencyjny, czytanie artykułu rozpoczynają od dowolnie wybranego fragmentu, przeskakują od jednego zagadnienia do drugiego. Ich struktury poznawcze działają równolegle (Tapscott, 2010, s. 188).

Uczenie się w Internecie kojarzy się głównie z kursami e-learningowymi, które są formą uczenia się formalnego lub pozaformalnego. Tymczasem stosunkowo nieduża grupa uczniów i studentów korzysta z tej formy nauki w Internecie. Aktywność edukacyjna badanych w Internecie to głównie uczenie się nieformalne, nieorganizowane, odbywające się poza kontrolą szkoły i nauczyciela. Dydaktycy mają bardzo skąpą wiedzę na temat tego, jak odbywa się nieformalne uczenie w Internecie. Zauważalna jest dysproporcja pomiędzy skalą zjawiska, jakim jest uczenie się nieformalne w Internecie, a liczbą publikowanych w tej dziedzinie wyników badań. Wyjątkiem jest raport, który powstał w wyniku trzyletniej współpracy Uniwersytetu Południowej Kalifornii i Kalifornijskiego Uniwersytetu w Berkeley,

a został sfinansowany przez fundację MacArthurów. W raporcie Digital Youth Research Kids' Informal Learning with Digital Media: An Ethnographic Investigation of Innovative Knowledge Cultures czytamy o trzech sposobach uczenia się w sieci, preferowanych przez młode pokolenie. Są to: hanging out, messing around i geeking out. Wymienione rodzaje uczestnictwa w sieci opisują różny poziom zakotwiczenia w niej.

Określenie hanging out odnosi się do aktywności skupionej na nawiązywaniu i podtrzymywaniu kontaktów społecznych. Sieć jest miejscem, gdzie młodzi mogą swobodnie, bo poza kontrolą rodziców, prowadzić ożywione rozmowy za pomocą komunikatorów i poczty elektronicznej, korzystać z wyszukiwarek internetowych, grać w gry sieciowe lub spędzać czas na portalach społecznościowych. Z pozoru bezproduktywne «siedzenie w Internecie» może służyć do wymiany uwag, informacji i plików, które będą wykorzystane do odrobienia zadania domowego czy napisania pracy zaliczeniowej.

Dla osób, których aktywność w Internecie mieści się w określeniu messing around, Internet jest miejscem wyrażania siebie, aktywnego eksperymentowania, tworzenia i publikowania własnej twórczości. Wytworami mogą być, obok blogów, samodzielnie nakręcone i zmontowane filmiki, zdjęcia czy grafiki.

Trzeci sposób korzystania z sieci w celach edukacyjnych to geeking out. Internet daje swoim użytkownikom możliwości rozwijania szczególnych uzdolnień bądź umiejętności w danym zakresie. Pasjonaci określonej dziedziny mogą poszerzać wiedzę na dany temat dzięki tematycznym wyszukiwarkom, lecz także realizować swoje pasje poprzez zrzeszanie się w forach eksperckich, czy wyspecjalizowanych serwisach tematycznych (Digital Youth Research Kid's Informal Learning with Digital Media, 2008, s.13-34).

Aktywność osób zrzeszonych wokół projektu Wikipedii autorzy badania Digital Youth Research Kid's Informal Learning with Digital Media zaliczają do aktywności messing around. Chociaż Wikipedia promuje model kreatywności, w którym podział na «autorów» i «czytających» jest niejednoznaczny (Simone, 2014, s. 102). Większość użytkowników to osoby, które nie podejmują prób edytowania haseł. Taki sposób korzystania z Wikipedii przypisałabym do uczenia się: hanging around. Odwołując się do stereotypu wikipedysty –

geeka⁹ można także zaryzykować stwierdzenie, że działalność niektórych członków społeczności Wikipedii można nazwać geeking out. Uważam, że Wikipedia jest doskonałym przykładem nieformalnego uczenia się w Internecie. Dlatego to Wikipedia, a dokładniej postrzeganie jej przez studentów (przyszłych nauczycieli) stała się przedmiotem niniejszego artykułu.

Wikipedia – wirtualna encyklopedia, w której każdy może edytować (zmienić treść definicji lub założyć nowe hasło i napisać jego definicję). Wikipedia jest tworzona przez 1,2 miliona Wikipedystów (czyli zarejestrowanych ochotników) oraz niezliczoną rzeszę osób niezarejestrowanych, które zmodyfikowały lub założyły hasło w internetowej encyklopedii. Obecnie Wikipedia podaje, że obsługuje 500 milionów użytkowników. W przypadku Wikipedii ryzykowne jest podawanie tego typu danych, dlatego że liczby te dynamicznie zmieniają się, ale dają one pogląd, z jak znaczącym projektem mamy do czynienia. Najważniejsze statystyki, jakie powinny się pojawić, kiedy pisze się o wirtualnej encyklopedii, to liczba haseł. Łączna liczba artykułów – obejmująca wszystkie wersje językowe (których jest 287) – przekroczyła obecnie 20 milionów. Największy udział w tym międzynarodowym projekcie ma wersja angielska Wikipedii (4,6 miliona haseł), wersja polska zajmuje 10 miejsce z liczbą 1 055 991 (List of wikipedias).

Metoda badania. Celem zaplanowanych przeze mnie badań było określenie, jak studenci (przyszli nauczyciele) oceniają Wikipedię. Problemy szczegółowe sformułowałam następująco:

1. Jakie zalety i wady przypisują Wikipedii studenci?
2. Czy uważają za słuszne korzystanie z Wikipedii?
3. Jakie dostrzegają wartości w projekcie Wikipedii?

W badaniu zastosowana została metoda analizy treści. Jest to metoda służąca do «rekonstrukcji, uporządkowania i interpretacji treści zawartych w przekazie informacyjnym» (Nasalska 1982, s. 51). Treść ta może przyjmować formę dokumentu osobistego, pogłębionych wywiadów czy środków masowego komunikowania. W artykule wykorzystano wspomnianą metodę do analizy pisemnych wypowiedzi studentów na zadany temat: «Korzystając z dostępnych źródeł wiedzy (literatury przedmiotu, Internetu, prasy i innych) spróbuj przedstawić argumenty przemawiające za korzystaniem bądź niekorzystaniem z Wikipedii oraz odpowiedź na pytanie, czy jako nauczyciel poleciłabyś/poleciłbyś swoim uczniom Wikipedię jako źródło wiedzy?». Wypowiedzi w formie pisemnej oddało 35 studentek i 3 studentów drugiego roku pedagogiki. Średnia długość wypowiedzi wyniosła 3 strony. Wszystkie prace zostały oddane w formie wydruku komputerowego. Podczas czytania prac dało się zauważyć pewne prawidłowości, które są ważne z punktu widzenia późniejszych ich analiz. Studenci

otrzymali dowolność w doborze źródeł, co miało taki skutek, że prace opierały się głównie na źródłach internetowych. Co więcej większość studentów powoływała się na te same adresy stron internetowych, co sprawiło, że prace te były mało oryginalne. Fakt ten każe przypuszczać autorce, że w pracach tych w znacznym stopniu powielane były opinie, jakie media kreują na temat Wikipedii. Wydaje się, że studenci nie mają wyrobionego zdania na temat Wikipedii lub nie chcą nim się podzielić z wykładowcą.

W literaturze przedmiotu wskazuje się na dwie podstawowe procedury przeprowadzania analizy treści: częstotliwościowa, określająca ilościowy wskaźnik treści oraz jakościowa, która uwzględnia zarówno cechy samej treści, jak i kontekst treściowy, w jakim dane cechy występują (Nasalska, 1982, s. 53). W moim artykule analiza częstotliwościowa będzie punktem wyjścia analizy jakościowej. Wyniki badań będą ilustrować cytaty z prac studentów¹⁰.

Zalety i wady Wikipedii w opiniach studentów.

Tworząc katalog zalet Wikipedii, studenci wymieniali głównie te cechy, które wynikają z samej definicji encyklopedii internetowej (tabela 1).

Najbardziej cenione były możliwość szybkiego dotarcia do poszukiwanej informacji, duża liczba artykułów oraz prosta obsługa Wikipedii. Ogólnodostępność (dostępna dla każdego i w dowolnym miejscu) internetowej encyklopedii, bezpłatna możliwość wyszukiwania oraz kopiowania haseł także były często wskazywane przez badanych:

Dodatkowym plusem jest to, że informacje można szybko i bezpłatnie skopiować na nasz komputer. Nie wymaga to od nas wychodzenia do biblioteki i przeszukiwania stosów książek (Aleksandra, studentka, lat 23).

Wikipedia zachęca swoich użytkowników nie tylko do ściągania artykułów, ich kopiowania, lecz nawet do tworzenia własnych książek, które zawierają wybrane strony wirtualnej encyklopedii (Simone, 2014, s. 106).

Hipertekstowy sposób organizacji informacji, który jednak nie jest charakterystyczny tylko dla Wikipedii, lecz jest cechą immamentną sieci internetowej (Wieczorek-Tomaszewska, 2008, s. 299-306) także często pojawiał się po stronie mocnych stron Wikipedii.

Spoglądając na listę najczęściej wymienianych zalet Wikipedii widać, że studenci cenią analizowane źródło głównie za jego cechy pozamerytoryczne. Właściwości: ogólnodostępność, szybkie docieranie do informacji, prosta obsługa, możliwość bezpłatnego wyszukiwania i kopiowania informacji – z powodzeniem można odnieść do każdego wyszukiwania internetowego. Wymienione cechy nie stanowią w dużej mierze o jakości i wyjątkowości projektu, jakim jest Wikipedia.

⁹ Geek to – według definicji zaczerpniętej z Wikipedii – «człowiek, który dąży do pogłębiania swojej wiedzy w jakiejś dziedzinie w stopniu daleko wykraczającym poza zwykłe hobby». W węższym znaczeniu «geek» to ekspert komputerowy (<http://pl.wikipedia.org/wiki/Geek> Data dostępu: 22.07.2014.).

¹⁰ Autorzy cytowanych fragmentów zgodzili się na ich publikację, zastrzegając sobie anonimowość. Dlatego też cytaty są różnie podpisane - raz imieniem i nazwiskiem, w innym przypadku tylko imieniem.

Tabela 1.
Zalety Wikipedii w wypowiedziach studentów

WIKIPEDIA:	Liczba wypowiedzi
umożliwia szybki dostęp do poszukiwanego hasła	18
jest prosta w obsłudze	16
zawiera największą liczbę haseł	13
jest bezpłatna	13
oparta na mechanizmie hipertekstu	13
jest ogólnodostępna	13
jest dostępna w różnych wersjach językowych	12
pisana prostym, zrozumiałym językiem	8
wikipedyści czuwają nad jakością haseł	8
hasła są szybko aktualizowane	7
inspiruje do twórczej aktywności	7
umożliwia kopiowanie treści artykułów	6
hasła są ilustrowane grafiką, filmami	5
nie ma ograniczeń pojemności hasła	3
można znaleźć wiedzę na każdy temat	3
można znaleźć wiele ciekawostek	3
hasła są ciągle doskonałe	3
niektórych haseł nie znajdziemy w tradycyjnej encyklopedii	2
hasła zawierają bogatsze informacje	2
hasła uporządkowane w działach tematycznych	1
umożliwia zdobycie ogólnej wiedzy na dany temat	1
hasła zawierają krótkie informacje	1
nie zajmuje miejsca w szafie	1
treść haseł jest wolna od uprzedzeń	1
źródłami haseł są także blogi i artykuły	1
hasła wzbogacone przykładami	1
daje możliwość poznania różnych punktów widzenia	1

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie wypowiedzi studentów można też zorientować się, co świadczy – według badanych – o jakości artykułów zamieszczonych w encyklopedii internetowej? Wikipedyści operują prostym i zrozumiałym dla wszystkich językiem, ilustrują przykładami. Bardzo szybko reagują na zachodzące zmiany, aktualizując na bieżąco hasła. Wikipedia nie limituje miejsca, które mają zajmować hasła, niektóre z nich są ciągle doskonałe, w konsekwencji są bardzo rozbudowane, opatrzone załączonymi grafikami, zdjęciami czy filmami. W Wikipedii można znaleźć informacje na każdy temat, wiele ciekawostek oraz hasła, których nie znajdziemy w tradycyjnej encyklopedii. Niektórzy zaś cenią artykuły za ich zwięzłość, co nie zniechęca do zapoznawania się z ich treścią.

Najczęściej studenci kwestionowali wiarygodność Wikipedii, wskazując na błędy, jakie zawierają opublikowane hasła. Są to błędy merytoryczne (najczęściej wymieniane) oraz (rzadziej wymieniane) błędy stylistyczne i interpunkcyjne oraz ortograficzne. Do korzystania z Wikipedii zniechęca badanych także nierówna jakość haseł. Obok doskonale opracowanych definicji znajdują także ubogie w treści i zawierające błędy. Badanych niepokoją także przypadki wandalizowania treści haseł (najsłynniejszy z nich to utrzymywanie się przez blisko 15 miesięcy hasła, które zawierało informacje na temat zmyślonej postaci historycznej Henryka Batuty).

Tymczasem znane są wyniki niezależnych badań, które wykazują, że jakość haseł publikowanych w Wikipedii nie odbiega od jakości haseł takich prestiżowych encyklopedii, jak anglojęzyczna Britannica czy niemieckojęzyczna encyklopedia Brockhausa. Britannica w ocenie niezależnych ekspertów okazała się minimalnie lepsza, a encyklopedia Brockhausa wypadła znaczenie gorzej niż Wikipedia (Szpunar, 2008, s.3).

Wikipedyści wyróżniają najlepsze hasła tytułami «artykuł na medal» czy «dobry artykuł». Artykuły wymagające dopracowania opatrzone są konkretnymi komentarzami, np.: od 2007-03 zweryfikować treść i dodać źródła, usunąć/zweryfikować prawdopodobną twórczość własną lub Ten artykuł od 2012-03 wymaga uzupełnienia źródeł podanych informacji. Jest to przede wszystkim informacja dla wikipedystów, ale także użytkownicy powinni zwracać na nią uwagę w momencie sięgania po określone hasło. Jeden ze studentów – w dość ostrych słowach bronił wiarygodności Wikipedii:

Nie trzeba być doktorem habilitowanym ani korespondentem Polskiej Akademii Nauk, żeby zgadnąć, iż opis «wersja nieprzejrzana» subtelnie sugeruje, by do zamieszczonych pod nim treści podchodzić z pewnym dystansem. «Wersjom przejrzany» też nie można ślepo ufać, natomiast już «dobry artykuł», czy «artykuł na medal» to informacje, o których prawdziwość nie musimy drzeć, nawet gdy przywołamy je w obliczu specjalisty z danej dziedziny (Piotr, student).

Przeciwnicy Wikipedii podają, że niektóre jej artykuły są napisane tendencyjnie, autor próbuje w nich przedstawić swój własny punkt widzenia. Takie treści są sprzeczne z zasadą edytowania w Wikipedii, która mówi o poszanowaniu neutralnego punktu widzenia. Ścisłe powiązane są z tą zasadą: zasada weryfikowalności i zakazu przedstawiania twórczości własnej. Także w przypadku i tych zasad studenci mają wątpliwości co do ich przestrzegania. Zwracają uwagę, że artykuły są wcale lub słabo udokumentowane, zawierają nieistniejące bądź nieadekwatne do zawartych treści pozycje w bibliografii.

Według studentów nierzetelność Wikipedii jako źródła naukowego wynika z tego, że każdy może edytować jej hasła:

Większość haseł jest redagowana przez przypadkowe osoby bez wystarczającej wiedzy w zakresie przedmiotu. Każdy z nas może dowolnie edytować hasło, wstawiając zupełnie nieprawdziwe informacje lub wręcz wymyślając

pojęcia, które w rzeczywistości nie istnieją (Aleksandra, studentka, lat 23).

Wypowiedzi studentów świadczą, że w środowisku akademickim powszechny jest stereotyp mówiący o niskim wykształceniu osób tworzących i edytujących hasła Wikipedii. Tymczasem badania Edytor Survey Report z 2011 pokazują, że 61% badanych polskich wikipedystów legitymuje się wyższym wykształceniem, w tym 8% to osoby z tytułem doktora, 18% – magistra, a 35% – tytułem licencjata. Dla wielu niekompetencja wpisana jest w fakt bycia internautą – amatorem, który bezpłatnie udostępnia wyniki swojej pracy. Badani bardzo cenią sobie bezpłatny dostęp do Wikipedii, ale jednocześnie mogą mieć ograniczone zaufanie do osób pracujących anonimowo i bezpłatnie. Andrew Keen w książce: «Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę» nazywa wikipedystów «głębami» lub «przegranymi», profesjonalści (eksperci) nie oddaliby swojej pracy za darmo (Keen, 2007). Trzeba pamiętać, że w takiej społeczności jak Wikipedia, edytorzy haseł nie są do końca anonimowi. Rozpoczynający współpracę w społeczności Wikipedii otrzymują informację o konieczności stworzenia osobistej strony i strony do dyskusji (czyli osobistej strony kontaktowej). Osobista strona służy autoprezentacji, użytkownicy opisują swoje zainteresowania, wykształcenie, umiejętności (np. językowe), czasem podają swoje kwalifikacje zawodowe. Mimo że rzadko podają nazwiska, to starają się utrzymywać spójne wizerunki. Zdarzają się (zapewne często) sytuacje, w których osoby wprowadzają fałszywe dane o sobie. Przykładem może być głośna sprawa Essjaya, 24-letniego byłego pracownika kancelarii adwokackiej, który podawał się za profesora religioznawstwa i doświadczonego wykładowcę teologii na studiach magisterskich. Essjay musiał zrezygnować z pełnionych funkcji i opuścić projekt, ale głównie dlatego, że zarzucano mu niekompetencje w tworzeniu haseł i powoływanie się w dyskusjach na fałszywą tożsamość. W Wikipedii kwalifikacje nie są istotne, takie same wymagania stawiane są profesorom, jak i gimnazjalistom, a status osiąga się dzięki wysokiej jakości tworzonych haseł czy merytorycznej dyskusji nad stworzonym już hasłem (Jemielniak, 2013, s. 161-168).

Na wiarygodność haseł pracuje sztab ludzi – wspólnota Wikipedii – od świeżo zarejestrowanego użytkownika oraz zarejestrowanego użytkownika przez rollbaka, administratora, biurokratę, rewizora, checkusera aż po stewarda. Niektórzy studenci powątpiewają w skuteczność działań administratorów (grupa o wyższych uprawnieniach niż regularni użytkownicy, zajmująca się m.in. weryfikacją treści haseł), twierdząc, że nie są oni ekspertami z określonych dziedzin bądź że ich liczba jest niewystarczająca. Jednak w wypowiedziach studentów znalazły się też głosy, które wskazują na to, że ufają pracy edytorskiej wikipedystów (patrz tabela 2).

W pracach pojawiło się także stwierdzenie, że w Wikipedii jest duża liczba plagiatów bądź splagiatowanych fragmentów. Mechanizmy weryfikacji źródeł w Wikipedii czasem okazują się nieskuteczne, co pokazuje przykład węgierskiej Wikipedii, zwłaszcza gdy

autorami plagiatów są administratorzy bądź wikipedyści z dużym dorobkiem, ponieważ hasła ich autorstwa są rzadko poddawane weryfikacji (Niedźwiecki, 2011).

Tabela 2.

Wady Wikipedii w wypowiedziach studentów

WIKIPEDIA:	Liczba wypowiedzi
jest niewiarygodna	30
niska jakość (błędy merytoryczne, stylistyczne, interpunkcyjne) i słabe rozbudowanie wielu haseł	28
możliwość tworzenia i redagowania haseł przed niekompetentne, anonimowe osoby	14
autorzy haseł często nie podają źródeł	11
istnieją przypadki manipulowania informacją, wandalizowania haseł	10
zauważalna jednostronność/tendencyjność/subiektywna ocena w hasłach	7
przypisy nieprawidłowo podane, sztuczne bibliografie	7
nierówna jakość artykułów	4
nie jest nadzorowana, brak moderatorów	3
efekty uczenia się są gorsze niż w przypadku tradycyjnych źródeł	3
duża liczba plagiatów w hasłach Wikipedii	3
zawiera wulgarne słownictwo	2
administratorzy nie mają specjalistycznej wiedzy	2
dysproporcja pomiędzy liczbą administratorów a ilością treści	2
łatwy dostęp do treści niebezpiecznych dla dzieci	2
hasła są tworzone w sposób przypadkowy (brak rozplanowania siatki pojęciowej danej dziedziny)	1
teksty są poza kontrolą prawną	1
niespójność językowa – język potoczny miesza się z naukowym	1
trudności z edycją haseł w wersji mobilnej	1
hasła zawierają suchą wiedzę	1

Źródło: opracowanie własne

Mimo że Wikipedia dysponuje rozbudowanym systemem weryfikacji wiarygodności haseł nie udziela gwarancji, co do jakości publikowanych w niej haseł «Korzystasz z Wikipedii tylko na własną odpowiedzialność» – tak można przeczytać na stronie głównej wirtualnej encyklopedii. Wikipedyści, cenią wartość haseł swojego autorstwa, wielu z nich jest bardzo oddanych projektowi, ale zdają sobie sprawę, że nie mogą zagwarantować jej pełnej wiarygodności.

Wikipedia na uczelni. Wikipedia w szkole. «Młodzi 2011» – raport Michała Boniego – podaje Wikipedię

jako najpopularniejszy serwis edukacyjny. Korzystają z niego już uczniowie klas podstawowych. Uczenie się z wykorzystaniem Wikipedii deklaruje nawet 90% badanych uczniów szkoły podstawowej, w tym 21% przyznaje, że jest to ich bardzo częsta, a 36% – częsta aktywność (Kwiatkowska, Dąbrowski, 2012). Popularność Wikipedii utrzymuje się także na późniejszych etapach edukacji. We wspomnianym raporcie Boniego przywoływane są wyniki badań Mariusza Jędrzejki, który podaje, że 54% studentów uczelni publicznych i 72% niepublicznych deklaruje, że podczas pisania pracy dyplomowej (zarówno licencjackiej jak i magisterskiej) Wikipedia służyła im jako główne źródło informacji.

Z badań wynika, że studenci korzystają z Wikipedii nawet wtedy, gdy nie są pewni, co do dokładności i aktualności opracowanego hasła. O tym, czy treść artykułu w Wikipedii może być przydatna do nauki i wykorzystana np. do opracowywania pracy zaliczeniowej, decydują studenci. Sami oceniają wiarygodność cytowanych źródeł, kompletność hasła i jego prezentację (format). Trafność hasła i jego aktualność nie mają znaczenia w trakcie decyzji studentów o jego wykorzystaniu (Shen, Cheung, Lee, 2013, s. 502-517).

Jakie stanowisko wobec Wikipedii zajmują nauczyciele? Badania pracowników naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu Hope w Liverpoolu wykazały, że choć większość (74%) z nich stwierdziło, że korzysta z Wikipedii w określonych celach, w tym także do uczenia się i nauczania, to tylko nieliczni (24%) rekomendują studentom korzystanie z Wikipedii w celach naukowych. Tymczasem 18% badanych pracowników naukowych próbuje przemilczeć temat Wikipedii, a aż 58% wyraźnie zabrania korzystania z niej (Knight, Pryke, 2012, 654).

Negatywny stosunek do Wikipedii dominuje w środowisku akademickim. Mają tego świadomość studenci:

Pisząc pracę naukową, możemy też «narobić sobie nie lada kłopotu». Konfrontując nasze skopiowane hasło z Wikipedii z naszym promotorem, który jak wiemy jest specjalistą w swojej dziedzinie, możemy zepsuć lub poprawić mu humor a sami nabawić się wstydu. Dodatkowo, promotorzy, wykładowcy, nauczyciele, bardzo nie lubią Wikipedii. I od zawsze wiadome było dla uczniów, aby lepiej tej strony w bibliografii nie umieszczać, gdyż możemy z góry ponieść porażkę (Zofia, studentka).

Studenci korzystają z Wikipedii, także wtedy, gdy ich nauczyciele zalecają tego nie robić (Knight, Pryke 2012, 656). W takich sytuacjach z rozmysłem nie umieszczają Wikipedii w przypisach.

Niechęć naukowców do Wikipedii trafnie ilustrują słowa Michaela Gormana, byłego przewodniczącego Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich: «Profesor zachęcający do korzystania z Wikipedii to intelektualny równoważnik dietetyka zalecającego przejście na stałą dietę składającą się z Big Maców ze wszystkimi dodatkami» (Reagle, 2010, s. 138).

W stwierdzeniu tym zapisana jest obawa, że zbyt częste sięganie do zasobów Wikipedii może

wpłynąć negatywnie na sposób uczenia się, a nawet funkcjonowanie umysłów uczniów i studentów. Niepokój ten jest też obecny w analizowanych wypowiedziach:

W końcu czy ta łatwość dostępu jest tak korzystna? Czy nie lepiej by, było gdyby uczeń musiał przejrzeć trzy książki w poszukiwaniu zagadnienia zamiast w kilka minut mieć podane wszystko na tacy? Czy ta łatwość przypadkiem nie ogranicza? Więcej skorzysta ten, co sam przejrzy trzy książki i nauczy się czegoś przy okazji niż przeczyta zagadnienia z tych trzech książek streszczone w dwa zdania w internetowej encyklopedii (Magdalena, studentka).

Problem ten starali się rozpoznać w swych badaniach Mariusz Jędrzejko i Beata Nowak. Badacze postawili hipotezę, że osoby, które uczą się za pomocą technologii informacyjnych, opanowują mniejszy zakres wiedzy od tych osób, które pracują z podręcznikami, encyklopediami i innymi źródłami w formie papierowej. Aby zweryfikować hipotezę, przeprowadzono eksperyment. Zadano dwóm grupom równoległym pracę domową. Jedna z grup miała ją przygotować w formie wydruku komputerowego, druga miała napisać pracę ręcznie. Prace pierwszej grupy były mniej oryginalne, zawierały mniej odwołań do pozycji książkowych, więcej do źródeł internetowych, ocenione zostały one słabiej od tych pisanych ręcznie. Odwołując się także do wyników badań ankietowych oraz analizy dokumentów Jędrzejko i Nowak postawili wniosek, że uczniowie, deklarujący internet jako główne źródło wiedzy, uzyskują gorsze efekty uczenia się (Jędrzejko, Nowak, s. 60-65).

Zbigniew Osiński, polemizując z przedstawionymi powyżej wynikami badań, wskazuje, że gorsze efekty uczenia się mogą wynikać z nieprawidłowego korzystania z sieciowych zasobów (Osiński, 2012). Problem tkwi w tym, że patrzymy na Wikipedię jak na tradycyjną encyklopedię lub podręcznik i w ten sam sposób ją wykorzystujemy, przeważnie biernie, bezrefleksyjnie. O uczeniu się możemy mówić tylko wtedy, gdy aktywnie redagujemy hasła Wikipedii.

Uzasadnione wydaje się przeformułowanie pytania, zamiast dyskutować nad alternatywą «korzystać czy nie korzystać z Wikipedii?» należy skupić wysiłki nauczycieli wokół zagadnienia: «Jak korzystać z Wikipedii?»

Paweł Jochym – jeden z założycieli polskiej Wikipedii w wywiadzie udzielonym dla «Przekroju» – powiedział: «Już najmłodsze dzieci znajdują w komputerze Wikipedię i z niej korzystają, bo jest łatwo dostępna i prosta w użyciu. Trzeba uczyć dzieci korzystania z internetowych źródeł informacji, ale równocześnie pokazywać im, że muszą myśleć samodzielnie i nie przyjmować każdej wiadomości bezkrytycznie. A wydaje mi się, że nasz system edukacyjny działa tak, jakby Wikipedii nie było» (Konarski, 2013).

Zdaniem Prenskego, jeśli uczniowie fotografują innych uczniów aparatem wmontowanym w telefon komórkowy, nie znaczy to, że należy uczniom zabraniać korzystania z telefonu. Wystarczy tylko przypomnieć,

czym jest pojęcie prywatności. Analogicznie, jeśli uczniowie korzystają tylko z Wikipedii, trzeba im wytłumaczyć, jaka jest różnica pomiędzy szukaniem a badaniem (search versus reaserch). Poszukiwanie, znalezienie i powoływanie się na Wikipedię czy też Britannicę nie jest jeszcze badaniem, nawet jeśli czynności te wykonuje uczeń edukacji wczesnoszkolnej. Uczniowie od początku edukacji powinni być uczeni umiejętności selekcji informacji oraz konfrontowania jej z wieloma różnymi źródłami informacji (Prensky, 2005, s. 2-3).

Korzystanie z Wikipedii jest tylko z pozoru łatwiejsze niż korzystanie z tradycyjnych źródeł wiedzy. Struktura treści podręczników jest bardziej zorganizowana i uporządkowana. Uczniowie nie muszą wkładać wysiłku w porządkowanie treści i ich weryfikowanie. Uczenie się z podręczników daje lepsze efekty dlatego, że są to teksty przygotowane merytorycznie i metodycznie do samodzielnego uczenia się, odznaczają się wyższym poziomem organizacji, a badania wykazują, że ogólnie lepsze efekty daje uczenie się z tekstów o wysokim stopniu organizacji wiedzy (Czerniawska, 1999, s. 33-39). Z drugiej jednak strony należy uwzględnić to, że zasada dydaktyczna mówiąca o tym, że materiał ustrukturyzowany jest opanowywany szybciej niż materiał nieustrukturyzowany jest bardzo ogólna, a optymalny stopień zorganizowania materiału jest właściwością indywidualną ucznia (Kruszewski, 2004, s. 246-247). Badani o wyższym poziomie inteligencji mogą osiągać lepsze wyniki podczas uczenia się realizowanego za pomocą wyszukiwania internetowego. Hipertekstowy sposób organizacji informacji daje możliwości aktywnego, twórczego działania, które jest bardzo trudne do osiągnięcia w przypadku podręcznika. Zaletą podręczników jest ich zamknięta forma i skończona liczba informacji.

Szkoła nie jest w stanie przekazać nam całej wiedzy, udaje się to jedynie częściowo i to od nauczyciela zależy, jakie treści wybierze. Dodatkowo w podręcznikach bardzo często historia urywa się w najważniejszym momencie. Często podręczniki zawierają zbyt mało ważnych informacji lub dużo informacji niepotrzebnych. Nie możemy więc bezgranicznie ufać autorowi, ponieważ profesorowie również mogą popełniać błędy. Jednak nie mówi się o tym zbyt często. Z kolei Wikipedia ma świadomość błędów i przynajmniej do tego, stąd też istnieje możliwość ich poprawiania (Marta, studentka, lat 23).

Przyszli nauczyciele nie są zgodni w kwestii polecenia Wikipedii swoim uczniom. 14 osób stwierdziło, że nie będzie polecać Wikipedii swoim uczniom.

(...) nie poleciłbym swoim uczniom Wikipedii jako wiarygodnego źródła wiedzy. Analizując wybrane przeze mnie hasła Wikipedii, mogę wskazać, że posiadają nieprawdziwe informacje będące błędną interpretacją autorów, którzy bazują na własnych opiniach i poglądach. (...) Według mnie źródła wiedzy dla ucznia nie powinno się szukać w Wikipedii, prawdziwą i wiarygodną wiedzę znajdziemy na profesjonalnych stronach internetowych,

które traktują konkretne hasła rzetelnie oraz w encyklopediach i książkach (Adam, student).

W pozostałych pracach pojawiły się wypowiedzi świadczące o tym, że będą polecać Wikipedię, z tym, że 22 osoby przyznały, że zwracałyby uwagę uczniów na potrzebę sprawdzenia wiarygodności haseł:

Ja jako nauczyciel poleciłabym uczniom korzystanie z Wikipedii, ale z uwzględnieniem pewnych zasad. Uważam, że korzystanie z Wikipedii mogłoby być bardzo pouczające i rozwijające. Uczniowie sami mogliby ocenić wiarygodność danego hasła, zastanowić się nad nim, a jednocześnie porównać hasła z Wikipedii z hasłami z innych źródeł. Następnie wspólnie podczas zajęć moglibyśmy przeanalizować zebrane materiały i ocenić prawdziwość haseł Wikipedii. Dzięki temu uczniowie uświadomiliby sobie, że nie należy bezmyślnie kopiować treści z Internetu, ale właśnie zastanowić się nad ich sensem (Agnieszka, studentka).

Wikipedia miejscem uczenia się. Powyższe wypowiedzi studentów na temat Wikipedii mogą być także przyczynkiem do rozważań, jak studenci uczą się w/za pomocą Internetu¹¹.

Wikipedia jest narzędziem, które umożliwia koordynowanie pracy setek tysięcy osób. W tworzeniu i edytowaniu pojedynczego hasła uczestniczy niejednokrotnie wiele osób. Studenci nie poświęcili temu zagadnieniu wiele uwagi. Zdają się nie dostrzegać możliwości, jakie stwarza Wikipedia dla uczących się. Tymczasem – przykładając ramy interpretacyjne teorii uczenia się E. Wengera (Wenger, 1998, za Michalak, 2010, s. 421-424) – można stwierdzić, że w Wikipedii może być realizowane uczenie się poprzez przynależenie, uczenie się jako doświadczenie, uczenie się jako działanie i uczenie się jako stawanie się. Wikipedysta jest twórczy, nastawiony na wnoszenie swojej wiedzy do wspólnoty, której jest częścią, uczy się interakcji z innymi członkami społeczności, aktywnie konstruując własną wiedzę. Według Wengera do uczenia się może dojść poprzez zaangażowanie w działania społeczności. W świetle tej teorii aktywność, która ogranicza się jedynie do czytania stworzonych przez innych haseł, bez podejmowania prób ich edytowania, czy tworzenia haseł nowych nie może być w pełni nazwana uczeniem się.

Według specjalistów zajmujących się przemianami generacyjnymi współcześni studenci zaliczają się do pokolenia C. Choć zazwyczaj odżegnują się oni od wyznaczania ram wiekowych, to termin pokolenie C odnoszony jest do osób urodzonych po 1990 roku. Pokolenie C jest opisywane za pomocą trzech cech charakterystycznych: computerized (skomputeryzowani), connected (podłączeni), always clicking (ciągle klikający) (Morbitzer, 2012, s. 3). Są to osoby, które mają wręcz nieograniczony dostęp do informacji, który jednak nie pociąga za sobą posiadania i rozumienia wiedzy. Ich wiedza jest «wrywkowa i powierzchowna, pozbawiona błyskotliwości i znajomości szerszego kontekstu» (Morbitzer, 2012, s. 5). Natalia Hatałska stworzyła nowe określenie

¹¹ W przypadku wyników tych badań raczej mowa jest o uczeniu się z pomocą internetu, a nie w Internecie.

dlu opisywanego pokolenia: generacja L (L oznacza lenia). Niska aktywność twórcza w obszarze technologii cyfrowych to główny zarzut Hatalskiej kierowany w stronę młodych (Hatalska, 2011). Katarzyna Borawska-Kalbarczyk – po przeprowadzeniu badań kultury uczenia się studentów – określiła uczenie się współczesnego studenta jako leniwe (lazy learning) (Borawska-Kalbarczyk, 2014, s. 12).

Studenci mieli za zadanie wypisać zalety i wady Wikipedii. Katalog jednych i drugich był liczny, choć więcej argumentów padało przeciwko wirtualnej encyklopedii. Tylko siedmiu autorów prac zauważyło, że Wikipedia może inspirować do twórczej aktywności. Większość oceniała Wikipedię tak, jakby była tylko internetowym odpowiednikiem encyklopedii tradycyjnej. Każę mi to przypuszczać, że badani studenci głównie w taki sposób korzystają z Wikipedii. Odwołując się do wymiarów nieformalnego uczenia się zdefiniowanych przez zespół Kalifornijskich uczonych (Digital Youth Research Kid's Informal Learning with Digital Media, 2008), ulokowałabym aktywność edukacyjną studentów w obszarze hanging out, choć zdecydowanie Wikipedia daje możliwość do realizowania się także w obszarze messing around i geeking out.

Dlaczego tak wielu nie dostrzega walorów edukacyjnych takich portali, jak Wikipedia, korzystając z nich biernie, nie współpracując, nie tworząc własnych treści? Co zrobić, żeby Internet nie był miejscem, które «sprzyja

pobieżnemu czytaniu, chaotycznemu myśleniu i pobieżnej nauce» (Carr, 2013, s. 145-146), ale miejscem aktywnej uczenia się we współpracy? To pytanie ważne, bo nieuchronnie zdążamy do takiej sytuacji, w której większość materiałów edukacyjnych będzie dostępna w sieci. (Polska 2030, s. 159).

Podsumowanie. Większość studentów powtarza obiegowe opinie o Wikipedii, w wypowiedziach zabrakło autorskich przemyśleń. Ich wiedza na temat działania Wikipedii jest powierzchowna. Wikipedię cenią głównie za możliwość szybkiego i bezproblemowego dostępu do wielu informacji. Zdecydowanie więcej odnajdują w analizowanym projekcie wad niż zalet. Najczęściej mają zastrzeżenia do wiarygodności i jakości haseł publikowanych w Wikipedii. Większość studentów nie zwróciło uwagi na to, że poprzez wspólne tworzenie haseł można się wiele nauczyć. A jest to najcenniejsza wartość takiego projektu jak wirtualna encyklopedia. Mam wrażenie, że studenci są zagubieni. Nie wiedzą, czy mogą korzystać z Wikipedii, a raczej czy przyznawać się do korzystania z Wikipedii swoim wykładowcom. Na własną rękę wypracowują «metody» pracy z Wikipedią. Mają świadomość tego, że nie będą mieli takich środków, aby zabronić uczniom korzystania z Wikipedii, ale nie wiedzą też, co robić, jeśli uczniowie będą korzystać z Wikipedii. W tym względzie świadomość technologiczna studentów jest niewystarczająca i nie są oni przygotowani do przyszłej pracy z uczniami.

Literatura

1. Carr N. (2013): Płytki umysł. Jak Internet wpływa na nasz mózg. Wyd. HELION, Gliwice.
2. Czerniawska E. (1999): Dynamika zachowań strategicznych w uczeniu się z tekstów podręcznikowych. WUW, Warszawa.
3. Fatyga B. (2004): «Biała księga» młodzieży polskiej: diagnoza sytuacji młodych Polaków jako podstawa strategii państwa dla młodzieży. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa.
4. Halavais A. (2012): Wyszukiwarki internetowe a społeczeństwo. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
5. Jemielniak D. (2013): Życie wirtualnych dzikich: netnografia Wikipedii największego projektu współtworzonego przez ludzi. Wyd. Poltext, Warszawa.
6. Keen A. (2007): Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę. Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
7. Knight Ch., Pryke S. (2012): Wikipedia and the University, a case study. «Teaching in Higher Education», 6/2012.
8. Kruszewski K. (2004): Najpotrzebniejsze zasady dydaktyczne. W: K. Kruszewski (red.): Sztuka nauczania. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
9. Michalak J. (2010): M: Studencka praktyka naukowo-badawcza. Zagadnienia etyczne. W: J. M. Michalak (red.): Etyka i profesjonalizm w zawodzie nauczyciela. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
10. Nasalska E. (1982): Kierunki rozwoju analizy treści. «Studia Socjologiczne», nr 3,4.
11. Reagle J. M. (2010): Good faith collaboration: The culture of Wikipedia. MIT Press, Cambridge.
12. Simone D. (2014): Copyright or copyleft. Wikipedia as a Turning Point for Authorship, King's Law Journal, April 1 nr 25.
13. Small G. W., Vorgan G. (2011): iMózg. Jak przetrwać technologiczną przemianę współczesnej umysłowości. Wyd. Vesper, Czerwonak.
14. Shen X, Cheung Ch. M. K., Lee M. K. O. (2013): What leads students to adopt information from Wikipedia? An empirical investigation into the role of trust and information usefulness. «British Journal of Educational Technology», 3.
15. Tapscott D. (2010): Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat. Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
16. Wenger E. (1998): Communities of practice. Cambridge University Press, Cambridge.
17. Wieczorek-Tomaszewska M. (2009): Intertekstulany kontekst współczesności. W: J. Morbitzer (red.): Komputer w edukacji. 19. ogólnopolskie sympozjum naukowe. Kraków, 25-26 września.
18. Żylińska M. (2013): Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi. Wyd. Naukowe UMK, Toruń

Netografia

1. Boni M: Młodzi 2011 Dostępny na: http://www.obserwatoriumkultury.pl/files/study/raport_modzi_2011_copy2.pdf (otwarty 19 lipca 2014).
2. Borawska-Kalbarczyk K: «Pokolenie C» w roli studentów – uczenie się w pułapce klikania? Dostępny na http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2013/referaty_2013_10/borawska.pdf (otwarty 24 października 2014).
3. Digital Youth Research Kids' Informal Learning with Digital Media: An Ethnographic Investigation of Innovative Knowledge Cultures Dostępny na: <http://digitalyouth.ischool.berkeley.edu/files/report/digitalyouth-WhitePaper.pdf> (otwarty 20 maja 2014).
4. Geek. Dostępny na: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Geek> (otwarty 22 lipca 2014).
5. Hatałska N.: Generacja L (infografika). Dostępny na: <http://hatałska.com/2011/12/09/generacja-l-infografika> (otwarty 24 października 2014).
6. Jędrzejko M., Nowak B.: Edukacja multimedialna (Internet) a edukacja tradycyjna (książki, nauczyciel) – próba diagnozy końcowych efektów edukacyjnych. Dostępny na: http://www.ptde.org/file.php/1/Archiwum/XIV_KDE/jedrzejko.pdf (otwarty 26 lipca 2014).
7. Konarski L.: Wszyscy jesteście cenzorami – rozmowa z Pawłem Jochymem. Dostępny na: <http://www.Przegląd-tygodnik.Pl/pl/artykul/wszyscy-jestesmy-cenzorami-rozmowa-pawlem-jochymem> Data dostępu (otwarty 28 lipca 2014).
8. Korzystasz z Wikipedii tylko na własną odpowiedzialność. Dostępny na: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Korzystasz_z_Wikipedii_tylko_na_w%C5%82asn%C4%85_odpowiedzialno%C5%9B%C4%87 (otwarty 07 lipca 2014).
9. Kwiatkowska D., Dąbrowski M.: Dojrzałość technologiczna w świetle wyników badań ankietowych. Dostępny na: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/43/id/896#spis4> (otwarty 29 lipca 2014).
10. List of wikipedias. Dostępny na: http://meta.wikimedia.org/wiki/List_of_Wikipedias (otwarty 16 lipca 2014).
11. Morbitzer J.: Medialność a sprawność edukacyjna ucznia. Dostępny na: http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2012/referaty_2012_10/morbitz.pdf (otwarty 22 października 2014).
12. Niedźwiecki R. Poczekajmy z rehabilitacją Wikipedii. Dostępny na: <http://www.rp.pl/artykul/596790.html?p=2> (otwarty 24 lipca 2014).
13. Osiński Z. Internet jako efektywna przestrzeń edukacyjna. Dostępny na: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/52/id/1061> (otwarty 27 lipca 2014).
14. Polska 2030. Wyzwania rozwojowe raport. Dostępny na <http://rpo.slaskie.pl/zalaczniki/2014/01/17/1389965604.pdf> (otwarty 08 czerwca 2014).
15. Prensky M. Search vs. Research. Or, the Fear of The Wikipedia Overcome by New Understanding for a Digital Era. Dostępny na: http://www.marcprensky.com/writing/Prensky-Search_vs_Research-01.pdf (otwarty 20 kwietnia 2014).
16. Szpunar M.: Wikipedia – zbiorowa mądrość czy kolektywna głupota? Dostępny na: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/27/id/589> (otwarty 02 października 2009).

Наталя Беднарська. ВІКІПЕДІЯ В ШКОЛІ ТА УНІВЕРСИТЕТІ – МАЙБУТНІ ВЧИТЕЛІ ПРО ВІКІПЕДІЮ

У статті подано якісний аналіз письмових робіт студентів, який став основою для роздумів про переваги та ризики, пов'язані з використанням Вікіпедії. Автор, аналізуючи думки студентів і наукового співтовариства, намагається їх протиставити та обґрунтувати. Стаття спрямована на виявлення освітньої цінності Вікіпедії.

Ключові слова: Вікіпедія; навчання; неформальне навчання; учитель.

Natalja Bednarska. WIKIPEDIA AT SCHOOL AND UNIVERSITY – FUTURE TEACHERS ABOUT WIKIPEDIA

The article presents a qualitative analysis of written works of students. It became the basis for reflection on the benefits and risks arising from the use of Wikipedia. Author, presenting the views of students and the scientific community, tries to confront and argue them. This article aims to discover the true educational value of Wikipedia.

Keywords: informal learning; learning; teacher; Wikipedia.

Рецензенти:

Я. Гайда – д. хаб. гуман. н. у галузі пед., проф. звич.
К. Крушевський – д. хаб. гуман. н. у галузі пед., проф. звич.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2015

Прийнято до друку 26.11.2015